

hom té present l'extraordinària tasca cadastral endegada per la Revolució Francesa i continuada a Bèlgica, la República de Venècia o a Nàpols pels diferents governs napoleònics. No obstant això, des del meu punt de vista resulta força interessant l'apartat dedicat a assenyalar la influència que el cadastre savoià de 1728-1738 va tenir sobre els reformistes francesos, així com l'apartat dedicat a la rica cartografia forestal francesa.

En el capítol setè s'aborda la qüestió de la cartografia cadastral realitzada a Anglaterra i al País de Gal·les. Sobre aquest punt, cal dir que Roger J.P. Kain juntament amb Hugh C. Prince va publicar el 1985 un llibre excel·lent sobre els mapes de delmes titulat *The tithe surveys of England and Wales*. Tornant al llibre que estem comentant, cal dir que la lectura d'aquest capítol posa de relleu com la particular i interessant història fiscal d'Anglaterra i el país de Gal·les des de la Revolució de 1688 va dificultar l'establiment d'un cadastre general al llarg del segle dinou, tot i que les dues nacionalitats comptaven amb una completa i excel·lent cartografia parcel·laria del seu territori.

Per la seva part, el capítol vuitè constitueix una suggestiva introducció a la història de la cartografia cadastral en algunes de les colònies europees d'ultramar. La primera part està dedicada a la cartografia parcel·laria dels Estats Units i del Canadà, que estigué condicionada durant la primera fase de la colonització per l'existència de diferents tipus d'assentaments britànics. Un dels apartats més interessants d'aquest capítol és el dedicat a l'organització, a finals del segle XVIII per part de la jove república nord-americana, del Land Office. Aquest servei en establir una organització geomètrica d'una gran part del territori nord-americà i en produir una cartografia parcel·laria abundant va esdevenir un dels elements clau de la ràpida colonització vuit-centista dels Estats Units.

D'aquesta manera, la cartografia parcel·laria confeccionada pel Land Office nord-ame-

ricà es va convertir ben aviat en un model a adoptar per les administracions colonials britàniques del Canadà, Austràlia o Nova Zelanda. La segona part del capítol vuitè fa referència, precisament, a la cartografia cadastral realitzada pels britànics a les seves colònies d'Austràlia, Nova Zelanda i l'Índia. Per últim, el capítol novè conté unes conclusions breus de tots els processos cadastrals exposats en els capítols precedents.

No m'agradaria cloure aquesta ressenya sense fer esment de com la lectura del llibre de Kain i Baigent mostra amb claredat com l'interès de la cartografia cadastral no rau únicament en el marc jurídic o fiscal, sinó que constitueix una rica informació geogràfica vinculada a gairebé tots els processos de transformació territorial (enclosures, creació i colonització de noves terres, assentament a les colònies d'ultramar, recursos naturals, etc.). Ja, com a última observació, voldria assenyalar que, malgrat el fet que el llibre està centrat bàsicament en la cartografia cadastral desenvolupada als països europeus de cultura germànica i les referències al món mediterrani o llatí són més aviat escasses o perifèriques, això té per nosaltres un aspecte positiu, ja que ens permetrà comparar i conèixer molt millor quina ha estat l'evolució de la cartografia cadastral al nord o al sud d'Europa.

Francesc Nadal Piqué

Departament de Geografia Humana  
Universitat de Barcelona

**Sadler, D.** (1992), *The Global Region. Production, State Policies and Uneven Development*. Oxford, Pergamon Press, PPTC: 274 p.

Se trata de la obra más reciente de este joven profesor de geografía de Durham (UK) sobre los cambios organizativos recientes y la reestructuración en los sectores del carbón, la siderurgia y el automóvil al Nordeste de Inglaterra. La obra integra a nivel teórico la di-

mención internacional de los cambios con la escala nacional y regional, dando lugar a una síntesis didáctica de los sectores, tanto en el contexto internacional como de una región de desarrollo industrial clásico, el North East England.

A pesar de que la obra se dirige a un público familiarizado con el desarrollo regional y la geografía industrial británica, constituye también una puesta al día sobre las principales tendencias espaciales del capital internacional, aportando bases teóricas y abstractas sobre el desarrollo desigual de las relaciones de producción del sistema. Otro logro importante consiste en profundizar en la naturaleza de la crisis industrial de los setenta y el despegue en los ochenta de los nuevos países industrializados, NPI's, como colapso del viejo orden económico, y su impacto desigual por sectores, regiones y estados, dando lugar a un nuevo modelo de crecimiento y organización capitalista (especialización flexible y postfordismo), con una racionalidad espacial completamente diferente a la de las etapas anteriores.

Si en los años cincuenta y sesenta asistimos al flujo inversor norteamericano en Europa, más recientemente se genera una fuerte expansión de nuevas regiones industriales, por un lado (en particular el sudeste asiático con costes laborales inferiores, fácil acceso a materias primas, mercados protegidos y nueva división internacional del trabajo), y la expansión de las corporaciones japonesas, por otro, especialmente, en el sector automóvil europeo y norteamericano. La idea subyacente en esta serie de estrategias espaciales es la movilidad del capital en un continuo proceso de descentralización y reconcentración.

La obra se estructura en dos partes. La primera hace referencia al descenso en los años ochenta de los sectores mencionados. La demanda de carbón se ve afectada por la expansión petrolífera y nuclear británica, que origina la consiguiente caída de los precios y la aparición de nuevos productores, así como importantes cambios en las empresas y un

fuerte desempleo. El sector siderúrgico sigue pautas similares, con una fuerte concentración corporativa en NPI's como Brasil, Corea, CEI, dando pie a la política vertical de reestructuración de la oferta a la CE. El repaso al sector del automóvil es más complejo, analizando las mejoras en la gestión mediante técnicas postfordistas japonesas como el *kaizen*, *just-in time*, *JIT*, y el control de la calidad, *QT*, la integración de componentes y partes entre las grandes firmas y la difusión espacial de la industria auxiliar.

La segunda parte supone un cambio de escala al incidir en las causas de la profunda crisis industrial regional, las ayudas públicas y la ruptura de ligazones entre dos sectores y el North East, para pasar a las estrategias y experiencias de reindustrialización regional recientes, como el complejo productivo de Nissan (y de otras corporaciones japonesas) en Sundesland y la regeneración del Teeside de mano de la agencia de desarrollo regional Northern Development Company.

Para finalizar, se hace hincapié en los condicionamientos de base de dichos cambios, como la nueva racionalidad de *empleo a cualquier precio* tras el caso sindicalista británico y el consiguiente reequilibrio de fuerzas entre patronos y trabajadores (desde la declaración de huelga indefinida en 1984-85 iniciada en las minas de Yorkshire y Escocia), en un pulso entre gobierno y sindicatos. Como indica Sadler, las actuales condiciones de empleo suponen un nuevo modelo de máxima flexibilidad (*movilidad, part-time*, etc.), dando preferencia a los procesos productivos con un mínimo de garantías sociales. Como conclusión, se hace un breve repaso a las pautas locaciones implícitas en los cambios de la manufactura, que son vistas cada vez más no como simples etapas aisladas, sino como un continuo proceso integrado. Las perspectivas para los años noventa resultan en cambio más imprevisibles, al considerar la delicada situación por la que atraviesa la CE y el GATT, la competencia con Japón y Estados Unidos y

sin descartar las nuevas oportunidades locacionales de Europa del Este.

El resultado final, al margen del ámbito de análisis difícilmente extrapolable, es un buen ejercicio de geografía industrial sobre el impacto territorial de las decisiones económicas, tanto a nivel global como sectorial, así como una profunda reflexión geográfica sobre el esfuerzo social que representa reestructurar el tejido industrial en crisis. Tanto la bibliografía, el índice de autores como el soporte gráfico són correctos y ajustados a los diferentes apartados.

Xavier Paunero i Amigó  
Departament de Geografia  
Universitat de Girona

**Audigier, F.; Bailly, A.; Besana, E.; Clary, M, et al. (1991),** *Enseigner la géographie en Europe*, Anthropos/Gip Reclus. París.

L'obra que es presenta és el recull d'una bona part de les comunicacions presentades a la III Universitat d'Estiu de Chamonix (setembre de 1990), organitzada per un grup de geògrafs aplegats sota el col·lectiu Cham's (Chamonix-Serignan). Aquest col·lectiu està integrat per noms prou ben coneguts entre nosaltres i que han manifestat molt sovint la seva preocupació per l'ensenyament de la geografia: Y. André, A. Bailly, M. Clary, B. Debarbieux, B. Ducret, R. Ferras i J.P. Guérin.

El llibre està estructurat en tres parts, la primera en què s'aborden les qüestions epistemològiques, la segona dedicada a programes escolars i ideologies, i la tercera on es reuneixen diverses aportacions sobre l'ensenyament de la geografia a diferents països europeus. Com és d'esperar, les contribucions principals es troben en la primera part, on se situen els articles de fons que centraren el debat i els objectius del tema proposat.

L'objectiu del recull de treballs, que era el del col·loqui que li dona origen, està clara-

ment explicitat en l'article que obre la primera part: «Enseigner l'Europe», escrit per J.P. Guérin i que és, potser, el més interessant i suggerent de tota l'obra. Segons l'autor, els canvis que s'estan produint a Europa, especialment en l'esfera geopolítica, sembla que haurien de ser el punt de partença per una nova manera d'ensenyar la geografia, és a dir, una bona excusa per assumir noves representacions de la nostra idea sobre Europa, encara que tenint clar que ensenyar Europa és «vehicular un conjunt de certituds que formen una ideologia» i, per tant, «és necessari utilitzar les noves representacions per intentar fer una mirada crítica a les nostres pràctiques, reflexionar sobre els nostres objectius finals i, potser, dibuixar una reflexió prospectiva sobre noves maneres de fer».

El tema de l'ensenyament de la realitat europea planteja, alhora, la qüestió dels espais tancats, o sigui, el de la geografia regional, model que s'ha seguit d'una manera aclaparadora als manuals i programes francesos. Guérin enceta el tema de com cal ensenyar Europa, a partir d'una reflexió sobre la finalitat de les geografies regionals.

Per Guérin cal ensenyar Europa com a organització espacial, malgrat la imprecisió dels seus límits, però sempre com un espai produït per la història, l'economia, la cultura i els trets físics. Però al final del seu discurs entra en la qüestió ideològica de fons, tot afirmant que cal ser conscients que en aquest «ensenyar Europa» el professorat assumeix, de bon o mal grat, unes finalitats que no són sempre gaire clares. Què és Europa? Quina Europa? La unió europea té com a finalitat la creació d'una gran potència capaç de rivalitzar amb altres potències? No estarem reproduint un ensenyament geogràfic al servei d'una Europa-potència que recorda extraordinàriament i amb una certa nostàlgia una geografia al servei de l'estat-nació?

A la segona part del seu article fa propostes de cara a la docència amb alumnes de l'escola secundària tot remarcant la dificultat de trac-